

Pedagogers syn kring kränkande behandling, på låg- och mellanstadiet.

Författare:
Eva Andersson
Andrea Dahl

Examensarbete på avancerad nivå
i lärarutbildningen

Höstterminen 2009

Handledare: Margareta Sandström

Examinator: Marja-Terttu Tryggvason

Examensarbete på
avancerad nivå
15 högskolepoäng

SAMMANFATTNING

Eva Andersson och Andrea Dahl

Pedagogers syn kring kränkande behandling, på låg- och mellanstadiet.

Årtal: 2009

Antal sidor: 27

Syftet med vår studie var att ta del av pedagogers syn kring kränkande behandling. Vi gjorde en enkätundersökning. I enkäten använde vi oss av kvantitativa frågor, fasta svarsalternativ samt kvalitativa frågor, öppna svarsalternativ. Den lämnades ut till personalen på två F-5 skolor i två kommuner. Vårt resultat visar att pedagogerna önskar sig mer kompetensutbildning och mer tid för att kunna arbeta förebyggande. Det framkom också hur svårt det kan vara att tolka om en situation är en kränkande behandling eller om det är en del i barns socialisering. Något som också framkom i studien var att det inte finns en metod på skolorna för att förebygga kränkande behandling, utan att skolans personal använder flera olika modeller.

Våra slutsatser är att det blir svårt att för skolorna att hålla nolltolerans, om pedagogerna själva inte är överens om en situation är kränkande eller inte.

Nyckelord: Kränkande behandling, mobbning, förebyggande arbete, klassrumsmiljö

Innehållsförteckning

1.	Inledning	5
1.1	Syfte.....	5
1.2	Forskningsfrågor.....	5
1.3	Begreppsdefinitioner	5
1.3.1	Kränkande behandling.....	6
1.3.2	Annan kränkande behandling.....	6
1.3.3	Trakasserier	6
1.3.4	Mobbning.....	6
1.3.5	Konflikt	6
2.	Litteraturgenomgång	6
2.1	Förordningar som berör skolan.....	6
2.1.1	Läroplanen	6
2.1.2	FN:s Barnkonvention	7
2.1.3	DO (tidigare Jämo).....	7
2.1.4	Värdegrunden.....	7
2.1.5	Brottsbalken	8
2.1.6	Skollagen.....	8
2.1.7	Arbetsmiljölagen	8
2.2	Elevers grundläggande psykologiska behov.....	8
2.3	Hur pedagoger bör bemöta elever	9
2.4	Dagliga klassrumssituationer	10
2.5	Elevers upplevelser av pedagogers tillsägelser.....	10
2.6	Olika arbetsmodeller mot kränkande behandling	11
2.6.1	Friends.....	11
2.6.2	SET.....	12
2.6.3	Kompissamtal.....	14
2.6.4	Lions Quest.....	14
2.6.5	Projekt Charlie.....	14
2.6.6	EQ-trappan.....	14
2.6.7	Övriga modeller	15
2.7	Tidigare undersökningar om antimobbningsprogram	15
2.8	Elevers olika sätt att tolka kränkande behandling.....	15
2.9	Sammanfattning	16
3.	Metod.....	17
3.1	Forskningsstrategi	17
3.2	Datainsamlingsmetod.....	17
3.3	Urval.....	18
3.4	Databearbetning och analysmetod.....	19
3.5	Reliabilitet och validitet.....	19
3.6	Etiska ställningstaganden.....	20
4.	Resultat.....	20
4.1	Resultatpresentation.....	21
4.1.1	Respondenternas definitioner om kränkande behandling	21
4.1.2	Syn på förekomst av kränkande behandling.....	22
4.1.3	Delaktighet och kompetens kring förebyggande arbete	23
5.	Resultatanalys	24
5.1	Hur pedagogerna definierar kränkande behandling	25
5.2	Pedagogers upptäckt av kränkande behandling	26
5.3	Pedagogers delaktighet i förebyggande arbete.....	26

5.4	Pedagogers syn på kompetens mot kränkande behandling.....	27
6.	Diskussion	27
6.1	Metoddiskussion.....	27
6.2	Resultatdiskussion.....	28
6.2.1	Pedagogisk relevans	31
6.2.2	Nya forskningsfrågor.....	31

Referenslista

Bilaga 1 Missivbrev

Bilaga 2 Enkät

1. Inledning

En handling kan vara kränkande beroende på situationen, det kan vara att någon skämtar eller att någon verkligen vill skada. Det borde råda nolltolerans mot kränkningar i skolan, men bara förra året fick Barn- och elevombudet och Skolinspektionen in ca 500 anmälningar om kränkande behandling, där anmälaren ansett att skolan inte har gjort tillräckligt för att stoppa kränkningarna. Dessa anmälningar är bara en liten del av alla kränkningar som sker i skolan. I en rapport från Skolverket uppger över 50 000 elever i årskurs 4 till och med gymnasieskolan att de blivit mobbade (BEO, Barn- och elevombudet).

Enligt skollagen, 14a kapitlet, (Lärarens handbok, 2006) ska skolan målmedvetet arbeta mot kränkande behandling av barn och elever och göra allt de kan för att förebygga och förhindra att elever blir utsatta för kränkande behandling. Varje skola har skyldighet att använda sig utav en likabehandlingsplan som skolorna själva skriver, men den granskas av Skolverket och måste revideras årligen. Syftet med likabehandlingsplanen är att förhindra trakasserier och annan kränkande behandling (Skolverkets hemsida, likabehandlingsplan). Alla pedagoger har ansvaret för sin klass/grupp i första hand, men alla barn på skolan är alla vuxnas ansvar. Enligt Lindberg (i Thors, 2009) finns det undersökningar som visar att barn och ungdomar som blivit utsatta för mobbning många gånger känner sig underlägsna, bortstötta och lider av ångest och depressioner.

Det betonas i dagens läroplaner att skolans uppdrag skall ses ur ett historiskt perspektiv, samtidigt som det skall vara en tydlig kontext av dagens samhällsbild (Orlenius, 2001). Det är individens frihet, integritet, okränkbara värde samt att individen är en självständig och tänkande varelse, som står i centrum i nuvarande läroplaner.

1.1 Syfte

Syftet med vår studie är att få ta del av pedagogers syn kring kränkande behandling.

1.2 Forskningsfrågor

- Hur definierar pedagoger kränkande behandling?
- Vilken syn har pedagoger av kränkande behandling?
- Upplever pedagoger delaktighet i förebyggande arbete?
- Upplever pedagoger att de har kompetens att arbeta förebyggande mot kränkande behandling?

1.3 Begreppsdefinitioner

I vårt examensarbete kommer vi att använda oss av begreppen kränkande behandling, trakasserier, annan kränkande behandling, konflikter och mobbning. Vi kommer här att redogöra för definitionen för vart och ett av dessa.

1.3.1 Kränkande behandling

I rapporten Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan (JämO, DO, HO, HomO & BEO, 2008) är kränkande behandling något som kränker ett barns värdighet. Det kan vara fysiska (slag, knuffar), verbala (hot, svordomar, öknamn), psykosociala (utfrysning, grimaser, alla går när man kommer) eller texter och bilder (teckningar, lappar och fotografier). Lagen delar in kränkande behandling i trakasserier eller annan kränkande behandling. Enligt Osbeck, Holm och Wernersson (2003) är en kränkande behandling när den angripne "tar åt sig", så länge som han eller hon inte gör det kan det istället uppfattas som ett skämt.

1.3.2 Annan kränkande behandling

Annan kränkande behandling är uppförande som kränker ett barns värdighet, men som inte har samband med någon diskrimineringsgrund (JämO m.fl. 2008).

1.3.3 Trakasserier

Trakasserier är kränkande behandling som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder eller sexuell läggning (JämO m.fl. 2008).

1.3.4 Mobbning

Enligt Damber (2008) definieras mobbning som "upprepat negativt beteende med ojämn maktbalans mot en utsatt person som har svårt att försvara sig. Mobbningen är inte engångsföreteelser eller konflikter, utan en systematisk kränkning av en person." (s. 15).

1.3.5 Konflikt

Enligt Stensmo (2008) definieras ordet konflikt med situationer och händelser där två oförenliga mål eller behov ställs mot varandra.

2. Litteraturgenomgång

Under följande rubriker kommer vi att redogöra för den litteraturstudie vi har gjort och för att det skall bli mer överblickbart så har vi delat upp det i flera underrubriker.

2.1 Förordningar som berör skolan

2.1.1 Läroplanen

Enligt Lpo94 (Skolverket, 2004) är skolans värdegrund och uppdrag att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Samt att se till människans okränkbarhet, individens frihet och integritet, att alla människor har lika värde, att det finns jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta. Vuxna på skolan har i uppdrag att fostra eleverna till att få rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Det är lärarens ansvar att samarbeta med elevernas hem angående fostran, detta för att klargöra skolans

regler och normer som en grund för arbete och samarbete (ibid.). Alla som arbetar på en skola har skyldighet att på ett medvetet sätt utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för andra människor, både i sin grupp samt utanför den. Verksamheten skall präglas av solidaritet mellan människor. Trakasseriet och förtryck skall aktivt motverkas. Eleverna skall ha respekt för den enskilde individen och det skall vara ett demokratiskt förhållningssätt i det dagliga arbetet (ibid.)

2.1.2 FN:s Barnkonvention

I FN:s barnkonvention, artikel 2, stycke 2 (Lärarens handbok, 2006) är det tydligt uttryckt att konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

2.1.3 DO (tidigare Jämo)

I det som DO kallar Jämös testamente framgår det att det finns läromedel som förmedlar fördomar mot vissa grupper i samhället. Det kan exempelvis vara schablonmässiga framställningar av religiösa och etniska grupper, homo- och bisexuella, av män och kvinnor samt av personer som är funktionshindrade. JämO upphörde den 1 januari 2009 och har slagits samman med ombudsmannen mot etnisk diskriminering, ombudsmannen mot sexuell läggning och handikappsombudsmannen till Diskrimineringsombudsmannen (JämOs, Testamente).

Det finns även flera läromedel som osynliggör och utesluter vissa minoriteter då de skildrar vår historia och även i skildringar av dagens samhälle. Detta kan göra att vissa elever känner sig kränkta. Det finns en risk att dessa läromedel samt vissa undervisningsformer kan ha en negativ inverkan för eleverna. Av den anledningen är det viktigt att skolan vidtar vissa åtgärder som rör både undervisningens form och innehåll.

Detta att ingen elev på skolan ska behöva känna sig diskriminerad, innebär att alla vuxna på en skola har ansvaret att handla genast och regelrätt om de får reda på att någon elev känner sig kränkt. Om en elev inte får hjälp i tid så blir den utsatt för onödigt lidande. Samt att skolan då kan bli skadeståndsskyldig.

Enligt DO så ska både lärare och elever kontinuerligt gå på kurser och seminarier om människors lika värde. Alla rutiner och bestämmelser på skolan ska vara på individ, grupp och verksamhetsnivå. I formuleringen av rutinerna är det viktigt att man minimerar risken för att fördomar styr besluten.

2.1.4 Värdegrunden

Värdegrunden uttrycker det etiska förhållningssätt som ska känneteckna verksamheten. Skolan ska främja förståelsen för andra människor samt förmågan till inlevelse. Omsorg om den enskilde individens välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten. Alla ska känna sig trygga i skolan och ingen ska riskera att utsättas för kränkande behandling (Damber, 2003).

2.1.5 Brottsbalken

Enligt brottsbalken är misshandel, olaga hot, vållande till kroppsskada, ärekränkning och olaga tvång några av de brottsrubriceringar som kan komma ifråga vid eventuella polisanmälningar av kränkande behandling. (Damber, 2003)

2.1.6 Skollagen

De som har skolan som arbetsplats ”ska aktivt motverka alla former av kränkande behandling, såsom mobbning och rasistiska beteenden” (Lärarens handbok, s. 55)

2.1.7 Arbetsmiljölagen

Arbetsmiljölagen har giltighet även i skolan. Elever anses vara arbetstagare och skolans ledning är då dess arbetsgivare. Det innebär att elever, precis som vuxna i arbetslivet, har rätt till en säker och trygg arbetsmiljö. (Damber, 2003)

2.2 Elevers grundläggande psykologiska behov

Involveringspedagogikens upphovsman Glassers (i Åhs, 1998) skriver om de grundläggande psykologiska behov vi människor alltid vill uppfylla. För det första är det självupplevelsen. För eleverna inte det uppfyllt på ett positivt sätt så skaffar de sig det i alla fall, även om det blir på ett negativt sätt. Alla har behov att vara bra på något, vissa barn kan bli bra på att alltid vara och uppföra sig sämst. Åhs hävdar att det är pedagogens ansvar att alla får chansen att lyckas med något. Han föreslår exempelvis någon sportgren, några ord på främmande språk, få göra klart sina uppgifter och kanske tillverka något själv, att få vara kreativ samt lära sig att göra något positivt för andra människor. Ha en klassrumsmiljö där alla kan säga och berätta det de vill i ett tillåtande klimat. De elever som inte får sin självuppfyllelse reagerar ofta med aggressivitet, häglöshet eller koncentrationssvårigheter.

Den positiva identiteten som Åhs (1998) beskriver innebär att känna en god känslomässig kontakt med andra människor, att både kunna ta emot och ge positiva känslor, att känna självförtroende, att individens självständiga tänkande ligger till grund för dess handlande, att ha förståelse för sociala och kunskapsmässiga orsaker och verkan i dess kontext samt att ha en världsbild med sammanhang. Det författaren menar med positiv identitet är hur alla elever måste ges möjlighet att utveckla en bra balans mellan kärlek, krav och förväntningar. Denna grund börjar skapas direkt då barnet föds, men olika hemförhållanden gör att eleverna har den här kunskapen i olika grader med sig då de börjar skolan. Det är sedan skolan och hemmet som tillsammans skall bygga vidare på detta för att eleven skall få en positiv identitet (ibid.).

Åhs (1998) anser att mobbning, bråk, slagsmål och konflikter är ett uttryck för frånvaro av självkänsla och samhörighet i elevgruppen. Vi pedagoger träder ofta in då dessa situationer uppstår. Vi reagerar på det som händer och försöker snabbt att se vem som är den skyldige. Problemet försvinner inte för att vi har en skyldig, utan vi måste ha strategier som på sikt ger eleverna ett mer ansvarstagande beteende. Pedagogerna måste på ett kunnigt och medvetet sätt få eleverna att använda ett trevligt uppträdande mot varandra, annars är risken stor att hela elevgruppen utmärker sig genom aggressivitet och dålig stämning. Åhs anser att det är viktigt att eleverna själva

lär sig ta ansvar för de konflikter som sker i klassen. Ju tidigare de börjar, desto större är förutsättningarna att eleverna upplever problem och störande beteenden som gemensamma problem. Det i sin tur stärker klassens samhörighet och vi-känsla. Åhs strategi för att förstärka klassens vi-känsla är att ha kontinuerliga samtal. Ett konkret exempel författaren rekommenderar är att pedagogen inleder samtalet om hur eleverna tror att elever i andra skolor och i andra klasser bemöter varandra. Vilket språk de använder och hur de då kan förvänta sig att bli besvarade, utifrån hur och vad de själva sagt. Vartefter samtalet framskrider för pedagogen över diskussionen till den egna klassen.

Åhs (1998) hävdar att desto äldre eleverna blir, desto viktigare blir deras kamrater, samt kamraternas åsikter. Kamratgrupperna har oftast en lägre moralisk hållning än vad varje individ har för sig. Samhällsbilden har ändrat sig så att de flesta elever idag har mera tid per dygn med vuxna som är i en yrkesmässig roll, än vad de har med sina föräldrar. Effekten av detta blir att man måste avsätta mer tid åt att prata och diskutera frågor om värden och normer. Eleverna behöver träna sitt tänkande och förbättra sin medvetenhet, de har behov av att ta del av de vuxnas tankegångar samt sätta sig in i vissa kamraters svåra situationer.

Enligt Åhs (1998) behöver alla elever ha respekt för andra, självdisciplin, generositet, vänlighet, pålitlighet, ansvarskänsla, tålmod, vara rättvisa, kunna förlåta, visa omtanke och mod. Dessa egenskaper behöver alla för att fungera normalt i den sociala samvaron med andra, även då de blivit vuxna. Åhs anser att det är viktigt att alla elever har en medvetenhet om innebörden av ovanstående begrepp samt att det är av stor vikt att man diskuterar och samtalar om dessa kontinuerligt. Författarens förslag på inledande frågeställning är Vad är...? Varför vi behöver...? och Hur övar vi...? Åhs har speciella så kallade processfrågor som han anser utvidgar och fördjupar tänkandet. Exempel på dessa frågor är när? vad? var? hur länge? och varför?

2.3 Hur pedagoger bör bemöta elever

Det finns fyra så kallade målbehov (Åhs, 2007) som alla behöver få uppfyllda för att må bra. De är en förutsättning för att utveckla sina goda egenskaper, sitt moraliska beteende och sin etik. Det första av dessa behov är att få känna sig kompetent och värdefull. Grunden i detta behov läggs av föräldrarna, då de visar barnet att det är speciellt och älskat. Men behovet kvarstår och behöver ständigt näras. Det gör vi genom att bemöta andra på ett värdigt sätt, det vill säga lyssnar på, känner respekt för och visar att de har ett värde. Ett annat sätt att få någon att känna sig värdefull är att låta dem vara med och utveckla saker, att ta tillvara det som var och en kan. Det andra behovet är att känna samhörighet med de människor som finns omkring oss. För att känna samhörighet måste man bemötas kärleksfullt. Struktur och sammanhang är det tredje behovet, det betyder att man måste ha en helhetssyn över det man gör. Det handlar om rutiner, om målsättningar, om normer och ideal och om regler för hur vi skall leva tillsammans. Meningsfullhet är det sista målet han beskriver. Det innebär att det vi gör i livet måste kännas intressant och meningsfullt. De fyra behoven ska överlappa varandra och de kan anses som den motor som hjälper individen att förverkliga sina inneboende möjligheter. Det kan vara olika sorters möjligheter, som exempelvis intellektuella, känslomässiga och kreativa (ibid.).

2.4 Dagliga klassrumssituationer

Det ligger på pedagogernas ansvar (Stensmo, 2008) att hela tiden arbeta med att varje elev stärker sin begåvning i att göra medvetna etiska ställningstaganden, dessa skall vara baserade på kunskaper och personliga erfarenheter. Varje elev skall ha respekt för andra människors egenvärde. Alla elever skall ta avstånd från de människor som utsätter andra för förtryck eller annan kränkande behandling, samt hjälpa andra människor. Elever skall ha förmågan att leva sig in i andras situationer, och ha en utvecklad vilja att agera för deras bästa. Det är även viktigt att alla elever känner och visar respekt för miljön här och nu men även i ett framtida perspektiv skriver Stensmo.

I vanliga klassrumskonflikter ingår avund, osämja, rivalitet om föremål, vem skall gå först, vem skall bestämma, vem får vara med och vilka får inte, om vad och hur saker skall göras m.m. Dessa konflikter kan enligt Stensmo (2008) ta sig fysiska uttryck så som att sparka, att knuffa, att slå, att kasta eller förstöra saker, att göra nedsättande gester samt fula miner. De vanligaste verbala uttryck konflikter tar sig är att vägra, att retas, att hota, att nervärdera och att häna är några exempel på sådana. Konflikterna sträcker sig över olika tid, några kan vara tillfälliga och några långvariga. Eftersom det finns konflikter som är olösbare är det viktigt att istället tala om konflikthantering. Det finns både faktiska konflikter och inbillade konflikter. De faktiska konflikterna utmärks genom riktiga motsättningar angående intressen och åtaganden. De inbillade konflikterna grundar sig oftast på misstolkningar och missförstånd, varseblivningsproblem, kommunikationsproblem eller en händelse som felbedöms.

Stensmo (2008) som hävdar att "effektivt ledarskap i klassrummet främst består i att förebygga uppkomsten av problem snarare än att agera när problem uppstått" (s. 17). Det poängteras att det förebyggande arbetet skall koncentreras på en utveckling av regler och rutiner som gagnar elevernas självkontroll och inte är beroende av pedagogens yttre kontroll. Kontroll i klassrummet är enligt Stensmo konsensus om hur den schemalagda tiden används, om hur man förhåller sig till uppgiften och hur man förhåller sig till varandra, relationer. Läraren skall här försäkra sig om att elevernas beteende i klassrummet överensstämmer med de mål, planer eller förväntningar som skolan, lärarna, föräldrarna och eleverna har för hur klassrumsklimatet skall vara och fungera. Verksamheten som försiggår i ett klassrum är även ett spänningsfält mellan elevernas behov av att tillfredställa sina fysiska, emotionella, sociala, intellektuella samt andliga behov. För att ett klassrum skall fungera menar Stensmo (2008) att det måste finnas regler och procedurer som skall följas av alla elever. Det är viktigt att pedagogen är mycket tydlig och förvissar sig om att alla elever förstått reglerna och att de har förmågan att följa dem. De elever som inte följer detta måste få en konsekvens, detta för att reglerna skall anses som vektningfulla. De som däremot följer de regler som gäller skall få positiva konsekvenser så som uppmuntran, beröm och gillande.

2.5 Elevers upplevelser av pedagogers tillsägelser

Sigsgaard (2003) hävdar att vi vuxna behandlar barn på ett sätt som vi aldrig skulle göra mot någon annan vuxen. Han anser att en trolig konsekvens blir att barnets självuppfattning övergår till att bli utmanad och kanske kränkt (ibid.). Skäll innebär att barnet också känner skuld och skam enligt Sigsgaard. Skuld är en känsla av ett

tyngande ansvar, förorsakad av klandervärda handlingar. Skam är en känsla av en mycket stark olustkänsla, den är mycket genant och nästan vanhedrande. Författaren hävdar att känslan av skam väcks hos barn som ofta blir utskällda inför andra, eller att de utsätts för godtyckliga bestraffningar samt om de utsätts för mycket kritik.

2.6 Olika arbetsmodeller mot kränkande behandling

Vi valde att fördjupa oss i de två arbetsmodeller som användes mest på våra respondenters skolor; Friends och SET. Vi redovisar även kortfattat vad de övriga metoderna går ut på som våra respondenter uppgav i enkäten; Livsviktigt, Kompissamtal, Stödteam, Lions quest, Charlie, Trappan, Rastvärd samt kompismassage. Eftersom att det gäller nolltolerans mot kränkningar i skolan så har alla arbetsmodeller samma kriterier mot kränkande behandling som de skollagen och diskrimineringslagen har. Skolorna måste följa dessa gällande lagar.

2.6.1 Friends

Damber (2008) är Friends grundare och dess styrelseordförande. Friends anses idag vara den största aktören i arbetet för att minska mobbning och kränkande behandling i Sverige. Friends startade för tretton år sedan och har blivit ett välkänt antimobbningsredskap i skolor. Enligt Friends kan mobbning och trakasserier vara svåra att upptäcka, då människan ofta har en selektiv uppfattning på vad som utspelar sig i vår omvärld. Ibland får det selektiva seendet oss att, omedvetet eller medvetet, välja bort det som händer omkring oss som vi kanske inte har tid eller ork att ta tag i (ibid.). Friends tar inte upp begreppet kränkande behandling, utan riktar sig till situationer där det redan förekommit mobbning eller trakasserier. Det första steget för att upptäcka mobbning och trakasserier enligt dem är att vi vänder blicken mot oss själva. Vi behöver synliggöra de normer och värderingar som vi har, vi kan då upptäcka vilken roll de spelar när vi ser på andra människor. Normer som handlar om t.ex. sexualitet, kön, etnicitet, funktionsförutsättningar och religion. Men vi måste även titta på våra egna, personliga förutsättningar, som påverkar vår förmåga till att kunna se och upptäcka mobbning och trakasserier. "Det gäller till exempel vår inställning till vad som är personligt ansvar, eget problem som kräver uppmärksamhet, kunskap om mobbning och trakasserier, personliga värderingar, vilja och förmåga att ingripa." (Damber, 2008, s. 49).

Enligt Damber (2008) så är psykisk kränkning exempelvis då eleven känner sig ignorerad och utanför, då eleven uppfattar att den utsätts för miner, suckar, gester och blickar från de andra eleverna. Dessa handlingar är svåra för den utsatte att säga ifrån om samt bevisa eftersom att de är så svärgreppbara. Den vanligaste kränkingsformen är dock den verbala. Den innebär skvaller, glåpord, förtal, kommentarer och viskningar.

Damber (2008) hävdar att det är ca. 14% av eleverna som känner oro och obehag då de ska gå till skolan. Det är 5% av alla elever som känner sig rädda i skolan. Det är 3-6% av eleverna som hävdar att de behandlas illa av andra elever i skolan.

Vidare skriver Damber (2008) att om skolan har en hård jargong, blir det svårare att upptäcka mobbning och trakasserier. Vi vänjer oss vid en hårdare stämning och ser kanske inte när gränsen passerats och det finns risk att vi tror att de "bara skämtar" om vi är osäkra på situationen. Negativa handlingar tar sig ofta olika uttryck

beroende på elevernas ålder. Med de yngre barnen blir det oftare fysiskt bråk och konflikter. Med de äldre barnen handlar det oftare om svårupptäckta kränkningar så som utfrysning och elaka tillmälen enligt Damber. Skolans personal har stor makt att antingen förhindra eller förvärra en mobbningsituation enligt Damber. De vuxna på skolan är förebilder för eleverna och deras beteende kan bidra till att forma elevernas människosyn. Damber hävdar att om det är dålig stämning bland de vuxna på skolan så kan det "färga av sig" på eleverna och påverka dem negativt. Om en vuxen har svårt för en viss elev kan det snabbt uppmärksammas av andra elever och det kan ge dem en omedveten legitimering att kränka den eleven.

Enligt Damber (2008) är det viktigt att alla pedagoger har kunskap om och att de arbetar på ett medvetet sätt med att förebygga kränkning. Pedagogen måste vara tydlig i sin styrning och ledning. Alla måste vara involverade i skolans arbete och känna en delaktighet, även föräldrarna. Alla pedagoger måste ha en medvetenhet om hur både elever och övrig personal uppfattar skolans klimat. Detta skaffar man sig genom att kartlägga förekomsten av kränkande behandling, pedagogen måste ha tydligt formulerade mål som denne utvärderar kontinuerligt. Skolan måste ha stor öppenhet till en frispråkig atmosfär, detta för att hålla igång en ständig diskussion om kränkningar. En viktig del i pedagogens arbete är att ha en positiv arbetsmiljö och en tolerant inställning till både elever och kollegor.

En signal på att något kan vara fel kan vara förändringar i elevers beteende. Vi bör vara uppmärksamma på de ensamma eleverna enligt Damber (2008) och alla vuxna i skolan skall lägga märke till alla typer av kränkningar så som knuffar, miner, kommentarer, tonfall och gester. Vi vuxna kan inte lita på att eleven själv kommer och berättar om den blir utsatt för något. Elever som blir utsatta kan själva tro att de "förtjänar" kränkningarna, eller att det blir värre om de "skvallrar". "De vuxna i skolan har ansvaret att se potentiella kränkande situationer, uppmärksamma dem och handskas med dem" (Damber, s. 51). Det är även viktigt att skolan har ett bra samarbete med hemmet för att kunna upptäcka och förebygga mobbning och trakasserier (ibid.).

2.6.2 SET

Kimber (2009a) menar att för ett klassrum ska fungera maximalt måste alla de gruppkonstellationer som finns i det fungera med varandra. Det är när dessa fungerar som eleverna känner sig trygga. För att uppnå detta måste man som pedagog hela tiden förnya sig, för att möta eleverna på den nivå där de befinner sig. Det är elevernas sociala och emotionella färdigheter som avgör hur eleverna kan samarbeta med andra, på ett fungerande sätt. Dessa förmågor har eleverna användning för i hela sitt fortsatta liv, i familjen, i samhället och på sina blivande arbetsplatser. Författaren hävdar att alla människor har olika starka KASAM. Kimber delar in begreppet i tre olika bitar, där den första är begriplighet. Det innebär i vilken omfattning man upplever yttre och inre stimuli som gripbara för förnuftet. Den andra biten är hanterbarhet som handlar om vad man har för resurser som hjälper till med att möta kraven från de stimuli man utsätts för. Den tredje biten är meningsfullhet som innebär i vilken omfattning man känner att det finns en innebörd i livet. "Människor med ett starkt KASAM mår bra, de upplever sig sällan som offer utan har tilltro till sina egna resurser" (Kimber 2009a s. 22).

Enligt Kimber (2009a) skall pedagoger vara tydliga i sina uppmaningar om vad eleven skall göra, om man har klassrumsregler måste konsekvenserna av överträdelse vara i relation till dessa. En pedagog skall också ha positiva förväntningar på eleverna och inte använda sänkningar, utan uppmuntra varje elev dagligen. Att ta ansvar för att man har roligt tillsammans med eleverna, att man går med eleverna istället för emot d.v.s. eleven får berätta sin upplevelse, att man ställer krav på eleven för att visa förtroende för dess förmåga, att ge belöningar är den viktigaste uppmärksamheten, att använda positiva omformuleringar exempelvis – det du gör nu är bra men leder till... skulle du kunna tänka ut ett annat sätt att göra det på? Pedagoger skall kunna göra om problem till mål.

Vid konflikthantering skall man som pedagog först se till att alla lugnar ner sig, ta reda på vilka som är inblandade? Vad är problemet? Få de inblandade eleverna att fundera på vad målet för konflikten är för sin egen del, vad vill de uppnå? Tillsammans skall eleverna sedan hitta så många lösningar på problemet som är möjligt. Därefter skall de tillsammans analysera lösningarna för att se vad de ger för konsekvenser. Slutligen väljer de en gemensam lösning som de använder sig av, därefter utvärderar de den och tar lärdom av den, enligt Kimber (2009a).

Kimber (2009a) hävdar att det har gjorts ett stort antal undersökningar bland samhällets ledare och föräldrar. Enligt de resultaten ska eleverna få sådan undervisning i skolan att de skall vara beredda för framtiden. Genom att förstå vetenskap och matematik, stärker det förmågan att tänka kritiskt. De skall vara tränade i problemlösning, själva ta ansvar för sitt eget välbefinnande och sin personliga hälsa samt utveckla sociala kontakter och kunna arbeta i grupp. De skall även kunna sätta sig in i andra människors situation och relatera till människor från andra kulturer och med en annan bakgrund. De skall förstå hur vårt samhälle fungerar och vad som behövs för dess framtida utveckling. De skall även utveckla en god karaktär där de har mognaden att fatta sunda och moraliska beslut.

Kimber (2009b) menar att den som är emotionellt intelligent kan använda sina känslor så att de bidrar till en funktionell anpassning till nya belägenheter. Vi föds med ett visst mått av emotionell intelligens, den går inte att träna upp. Däremot kan man träna upp sina emotionella färdigheter i till exempel konflikthantering.

Våra känslor i hjärnan sitter på det ställe som heter amygdala (Kimber, 2009b). Det fungerar som kroppens alarmsystem och läser ständigt av inkommande information. Amygdala är ständigt uppmärksam på vad som händer omkring oss till exempel om det händer något konstigt som vi behöver vara rädda för. Det är här våra starkaste känsloupplevelser lagras och de kan göra så att känslan tar över förnuftet. Våra frontallober har en viktig uppgift att reglera våra känslor, de analyserar även sinnesinformation utifrån. De som råkar ut för skador i frontalloberna får en sämre duglighet att fungera socialt, samt att de får svårt att reglera sina känslor (även om de är normalintelligenta i övrigt). Vår förmåga att uppmärksamma saker vid inlärning styrs av våra känslor. Vid problemlösning är det förhållandet mellan känslomässig förståelse, förstånd och beteende som är viktiga (ibid.).

Då vi skall lära oss något nytt är det nya kopplingsbanor mellan synapserna som behöver skapas och användas upprepade gånger för att nya mönster skall uppstå och den nya kunskapen befästas. Vi pedagoger måste vara medvetna om att samspelet

mellan oss och eleverna påverkar elevernas hjärnutveckling, uppmärksamhet och inläring enligt Kimber (2009b).

Kimber (2009b) anser att det är otroligt viktigt hur vi som pedagoger lär ut de sociala och emotionella färdigheterna. Det är viktigt att eleverna får lära sig att sätta ord på både sina egna och andras känslor. För att ha en möjlighet att empatiskt identifiera sig med andra behöver eleverna lära sig att se saker från mer än ett perspektiv. Pedagogen måste hela tiden utveckla och använda sin egen emotionella och sociala kompetens. Man skall vara personlig men inte privat i sina samtal med eleverna. Då en elev har ett beteende som inte är accepterbart, ge det ingen uppmärksamhet skriver Kimber.

Då vi som pedagoger samtalar med eleverna är det viktigt att vi har en bra lyssnarposition skriver Kimber (2009b), det innebär att vi har en inbjudande kroppshållning, att vi har ögonkontakt med den som pratar, att vi har ett trevligt och inbjudande röstläge och att vi använder rätt ord. Den här formen av lyssnarposition skall vi även lära ut till eleverna, gärna genom rollspel.

2.6.3 Kompissamtal

Meningen med kompissamtalet är att eleverna ska lära sig att kommunicera istället för att använda sig av tystnad och våld, att förebygga mobbning, att öva sig att prata inför publik samt att lära sig använda ett tydligt kroppsspråk, Att ge övning i empati, att öva sig på att lyssna på andra, att tydliggöra för eleverna vad de har för roller i det sociala spelet. En del i metoden är att inte lägga vikt på skuld och straff. I metoden betonas vikten av det positiva av att ta ansvar för en negativ handling och i att förstå vad den orsakat. Eleverna deltar i en process och skapar sig en känslomässig medvetenhet.

2.6.4 Lions Quest

Lions Quest är utformat för att stärka och uppmuntra ett positivt beteende hos eleverna. De arbetsområden man arbetar med är kommunikation, samarbete, konflikt och problemhantering, att uppskatta både sig själv och andra, att motstå negativa påtryckningar och att hjälpa eleverna med att utvärdera sina egna prestationer samt att sätt upp mål för framtiden. Målet är att visa hur man kan arbeta långsiktigt och förebyggande för att få en bättre livskvalitet.

2.6.5 Projekt Charlie

Projekt Charlie används i de tidigare skolåren och består av övningar genom rollspel och lekar. Eleverna ska lära sig för livet och därför bör övningarna genomföras regelbundet genom hela skolgången. Syftet med dessa övningar är att eleverna ska bygga upp sin egen självkänsla, sin emotionella intelligens samt sin sociala kompetens.

2.6.6 EQ-trappan

EQ betyder här emotionell intelligens. Metoden utarbetades av Bodil Wennerberg 1996 och grundtanken i den är att alla känslor är tillåtna men alla former av beteende är det inte. Eleven ska kunna klä sina känslor i ord och vägen dit innebär att arbeta i olika steg, i en viss ordning som bygger vidare på varandra. Till att börja med ska

eleven lära sig att identifiera sina egna känslor, sedan andras känslor. Därefter ska eleven få verktygen att ta konsekvenserna för sitt eget känsloliv, de ska ta ansvar för sin egen kommunikation. Det slutliga steget är att eleven med de tidigare stegen som grund ha tillförskaffat sig verktyg att använda vid de dagliga konflikt- och problem-situationer som uppstår.

2.6.7 Övriga modeller

De övriga arbetsmodeller som våra respondenter nämnde är inget utarbetat antimobbingsmaterial, utan olika insatser som gör klimatet i skolan bättre för eleverna. Kompismassage anses göra eleverna lugnare och mer harmoniska, de får lära sig att röra vid varandra på ett positivt sätt. De får en tankepaus och en möjlighet att slappna av. I de skolor kompismassage används hävdar lärarna att elever som masserat varandra inte slåss.

Livsviktigt är namnet på läromedlet i SET.

Rastvärd innebär att det finns någon vuxen ute tillsammans med eleverna på rasterna. Detta för att eleverna ska känna trygghet och ha någon att vända sig till om de vill, den vuxne kan även ingripa vid eventuella konflikter. Rastvärd är en del i projekt Charlie.

Stödteamet arbetar på uppdrag av rektorer och ger stöd till skolans pedagoger, elever och deras föräldrar/vårdnadshavare. Stödet kan vara förebyggande för alla elever på skolan men det kan även inriktas på en speciell elev med svårigheter.

2.7 Tidigare undersökningar om antimobbingsprogram

Rigby (2004) skriver i sin artikel att skolans attityd och förhållningssätt är något som är viktigt, det är skolans själva ethos. Enligt Rigby anammar skolor flera olika typer av antimobbingsprogram för att förhindra mobbning och för att hantera det om det uppstått. Rigby anser att vi måste bli mer kritiska till de olika teorierna som finns angående mobbning och mer noggrant överväga innebörden och utförandet av varje handlingssätt och praxis. Skolorna bör veta sin begränsning, vissa teorier går inte att anamma då de inte passar in på elever som inte är mogna för de teorier t.ex. teorier där eleverna skall kunna sätta sig in i andras perspektiv, där de först bör nå en viss mognad för att ens ha förmågan att göra det (ibid.).

2.8 Elevers olika sätt att tolka kränkande behandling

I en artikel skriven av Cassidy (2007) framgår det att när en elev blir mobbad, är det troligt att eleven inte vågar berätta det och håller det för sig själv. Det kan misstolkas av föräldrar och lärare att eleven inte vill samarbeta, vilket i sin tur kan leda till att föräldrar och lärare slutar att uppmuntra och stötta. Att inte prata om problemet, att undvika det och förneka att det existerar är en del av syndromet att försöka härda ut för eleven, skriver Cassidy.

Newman och Murray (2005) gjorde en undersökning om trakasserier i år 4-5 . De jämförde hur elever med olika typer av status (populära, vanliga och impopulära elever) ansåg om de behövde lärarens hjälp vid utsatthet av andra elever. Studien visade att elever som var impopulära oftare tog olika typer av reningar på lika stort

allvar som om det vore hot eller fysiska slag, än vad andra elever och lärare gjorde. Elever är dessutom över lag mycket motvilliga till att be om hjälp när de blir utsatta för någon typ av trakasserier, det gäller särskilt de impopulära eleverna, förmodligen av rädsla för vedergällning från förövaren (ibid.). Enligt studien anser författarna att de elever som har lägre status, det vill säga de impopulära eleverna, riskerar att inte få det stöd de behöver. Detta om läraren inte är medveten om deras känslighet och att de behöver mer stöd och hjälp vid situationer som dessa elever uppfattar som fara. Vidare skriver författarna att barn som saknar social förmåga ofta är mer beroende av de vuxnas hjälp.

2.9 Sammanfattning

Kimber (2009) hävdar att alla pedagoger måste ha en stor kunskap om sig själva, om hur vi reagerar i olika situationer samt varför vi reagerar så som vi gör, detta för att upptäcka vilken roll det har när vi ser på andra människor. Alla pedagoger har ju tidigare erfarenheter och olika levnadsvillkor, som påverkar våra reaktioner vid olika händelser. Som pedagog måste man även vara medveten om sina egna känslor, de påverkar oss både medvetet och omedvetet. Det kan vara så att pedagogen har negativa känslor för någon elev eller kollega. Om det är så måste dessa ifrågasättas och bearbetas, antingen av en själv eller i arbetslaget. Det är lika viktigt att pedagogerna har den självinsikt och självkänedom som vi arbetar med att eleverna skall ha. Alla pedagoger måste börja med sig själva och ha ett medvetet tankesätt i sitt bemötande av eleverna.

Åhs (1998) och Sigsgaard (2003) påpekar att det finns det många misstag en pedagog kan göra, det kan exempelvis vara att förorsaka eller vidmakthålla konflikter, att bagatellisera eller ignorera konflikter, att misstolka situationer så att det blir felaktiga åtgärder eller anklagelser. En pedagog ska inte heller ge sina elever slentrianmässiga svar. Pedagoger är många gånger alldeles för snabba med att utse en skyldig, när det händer något negativt i klassrummet, problem försvinner inte bara för att vi vet upphovet till dem. Då en pedagog skäller ut en elev inför klassen utsätter man eleven för känslor av skuld och skam. Pedagoger ställer frågor och avfärdar elever på ett sätt som vi aldrig skulle göra mot någon annan vuxen.

Stensmo (2008) hävdar att pedagogen har det yttersta ansvaret för hur eleverna bemöter varandra. Det är pedagogerna som ska ha kunskap om hur man på sikt lär eleverna ett mer ansvarstagande beteende, hur man på ett kunnigt och medvetet sätt ska få eleverna att vara trevliga mot varandra. Pedagoger måste hela tiden förnya sig och vara med i utvecklingen, detta för att möta eleverna på det utvecklingsläge de för tillfället befinner sig. Ansvaret för att alla elever känner sig trygga och att alla gruppkonstellationer i klassrummet fungerar är pedagogens. Det är även på pedagogens ansvar att vara tydliga i sina uppmaningar om vad eleven ska göra, vid överträdelser av regler måste konsekvenserna vara i relation till det som inte är rätt utfört. Det viktigaste är dock att pedagogen har positiva förväntningar på sina elever, samt att varje elev dagligen uppmuntras. Sammanfattningsvis ska man behandla sina elever på ett sätt som man själv vill bli bemött och behandlad på.

3. Metod

Vi har gjort en enkätundersökning på två F-5 skolor i två kommuner. För att få svar på våra forskningsfrågor valde vi att lämna ut en enkät bestående av slutna och öppna svarsalternativ. Vi valde att göra en enkätstudie framför intervjuer för att kunna nå ut till ett större antal respondenter, då vi inte skulle ha hunnit intervjua lika många. Vi fick in 34 besvarade enkäter och vi anser att det ger oss en större möjlighet att göra generaliserade antaganden än om det varit färre, t.ex. 12 intervjuer. En enkätstudie är även mer objektiv än intervjuer och vi ville få ta del av respondenternas kunskap kring begreppet kränkande behandling, snarare än respondenternas förhållningssätt och tankar kring begreppet. I denna del kommer vi att presentera hur vi gick tillväga och varför.

3.1 Forskningsstrategi

Vi gjorde en enkätundersökning som kan anses vara mer kvantitativ än kvalitativ. I enkäten använde vi oss av kvantitativa frågor, fasta svarsalternativ samt kvalitativa frågor, öppna svarsalternativ. En kvantitativ insamlingsmetod består av siffror och resultaten redovisas i form av diagram och tabeller, vilket ger en känsla av solid, objektiv forskning som "har sin bakgrund i naturvetenskapen där empiriskt kvantifierbara och objektiva mätningar och observationer har en central roll" (Denscombe, 2000, s. 31). En kvalitativ metod är en produkt av en tolkningsprocess enligt Stukát (2005). Data blir data först när de används som sådana och blir producerade när de tolkas och används av forskaren. När forskaren analyserar kvalitativa data spelar forskarens "jag" en viktig roll i tolkningen. Det är viktigt att som forskare veta vilken typ av data som skall användas, då det är avgörande för vad som statistiskt går att göra med data och vilken typ av slutsatser som går att dra av analysen.

3.2 Datainsamlingsmetod

Vi valde att göra en enkätstudie för att få svar på vad våra respondenter ansåg kring våra forskningsfrågor. För att få tips och idéer kring vad vi skulle fråga valde vi att sitta med kamratstödgrupper under ett möte, en form av fokusgruppsintervju men mer som åhörare. Vi ville ta del av deras tankar kring hur elever upplever mobbing och kränkande behandling. Gruppen bestod av elever i år 2-5 och två specialpedagoger. Vi fick flera uppslag till frågor och med hjälp av vår litteraturstudie fick vi våra frågor bekräftade, att det var frågor som vi kunde analysera med hjälp av litteraturen.

Anledningen till att vi valde en enkätstudie var att vi ville få in ett stort antal fakta för att sedan analysera dem i syfte för att finna mönster som kan antas gälla generellt (Stukát, 2005). När vi redovisar en kvalitativ studie beror resultaten på vem som har gjort tolkningen, medan en kvantitativ studie är mer objektiv, där vi som redogör för resultaten endast redogör svaren och inte har tagit del av respondentens "sätt att vara". Vi förblir då objektiva och redogör endast data. På de öppna frågorna hade respondenterna endast svarat kortfattat med t.ex. vilken metod de använder sig utav, dessa svar var inte tolkningsbara, utan vi sammanställde endast vad respondenterna svarat. Det fanns flera frågor på enkäten som var kvalitativa, men endast en där respondenterna uppgav ett kvalitativt svar; Arbetar du på samma sätt idag mot

kränkande behandling som du gjorde för 5 år sedan? Vi gick igenom vad var och en av respondenterna hade svarat och sammanställde resultatet, för att sedan se om det fanns några kopplingar och mönster. Innan vi lämnade ut vår enkät (se Bilaga 2) lät vi en statistiker och en skolkurator läsa igenom den och komma med synpunkter. Slutligen fick vår handledare godkänna enkäten innan den lämnades ut.

Något som är viktigt att tänka på vid en enkätinsamling är att det inte sker någon verbal kommunikation. Den språkliga utformningen blir då ännu viktigare än vid intervjuer där man har möjlighet att omformulera sin fråga för att respondenten skall förstå frågan (Stukát, 2005). En fördel med enkätstudie är att vi inte riskerade någon omedveten styrning av respondenterna. Med enkäter som datainsamlingsmetod kan det även medfölja vissa risker om beräkningarna som genomförs utförs fel, då datorn endast kan utföra analysen, men forskaren måste välja vilka beräkningar som skall genomföras (Denscombe, 2000).

Enkäten innehöll både ostrukturerade frågor d.v.s. öppna frågor där respondenten själv skulle formulera sitt svar, och strukturerade frågor med fastställda svarsalternativ (Stukát, 2005). Dessutom inkluderade vi ett öppet svarsalternativ på några utav de slutna frågorna med "annat" där respondenten fick möjlighet att skriva ett annat svarsalternativ. Vi hade olika strategier i hur vi skulle lämna ut enkäterna men båda lämnade ut dem personligen till respondenterna. Däremot så uppgav den ena av oss ett slutdatum när de skulle lämnas tillbaka och den andra valde att stanna kvar och få in enkäterna direkt. För att respondenterna inte skulle känna sig pressade att delta och "hasta" igenom enkäten när den ena av oss var kvar, lät hon respondenterna göra den ifred under deras rast. Då vi valde att göra enkäten anonym hade vi ingen möjlighet att påminna om icke-insända formulär till de respondenter som fick ett slutdatum (Stukát, 2005). Där vi valde att stanna kvar var det respondenter som ville ställa frågor i hur vi menade med vissa frågor och då svarade vi att "svara så som du tolkar frågorna" för att respondenterna inte skulle påverkas av oss.

3.3 Urval

Vi ville nå stora och representativa urval i vår studie och ville samla in data från alla som ingick i vår undersökningskategori. Vi valde alla vuxna som är aktiva i ett klassrum och vände oss till två F-5 skolor i två olika kommuner. Skolorna är medelstora skolor med ca 250-300 elever, därför ansåg vi det rimligt att urvalet skulle inkludera all population (Denscombe, 2000). Då våra forskningsfrågor berör kränkande behandling i klassrummet och skolan och all dess personal har som uppdrag att förebygga och motverka kränkande behandling, valde vi att inte endast vända oss till pedagogerna. I klassrummet finns det ofta flera vuxna aktivt förutom pedagogen t.ex. elevassistenter och fritidspersonal. Om skolorna varit större hade vi valt att använda oss av ett slumpmässigt urval och antagit att vi sannolikt fått ett urval som utgjorde ett representativt tvärsnitt på hela populationen (ibid.). Vi fick tillbaka 34 enkäter av 43 utlämnade. Den besvarades av lärare, fritidspedagoger, förskollärare, speciallärare, specialpedagoger, barnskötare, idrottslärare och elevassistenter.

3.4 Databearbetning och analysmetod

När vi hade fått in alla enkäter så lade vi in svaren i ett excelprogram, för att sedan kunna föra in resultaten i SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) version 18. När vi lade in enkätsvaren i excelprogrammet lade vi in dem så att de svar vi fått från respektive kommun kunde redovisas separat, för att se om det fanns någon avvikelse mellan kommunerna. Varje enkät fick ett nummer från 1-34, där 1-14 var svar från kommun 1 och nr 15-34 var svar från kommun 2. För att se om det fanns skillnader mellan svaren från kommunerna använde vi oss av Fisher exakt test där det fanns två svarsalternativ, t.ex. om en handling var kränkande eller ej. På så vis kunde vi se om det fanns någon skillnad på svaren från respektive kommun. Där det var fler svarsalternativ att välja, t.ex. om respondenten kunde välja mellan att svara ja, nej eller vet ej, använde vi oss ut av Chi-två test. Då det inte fanns någon signifikant skillnad mellan kommunerna har vi inte redovisat svaren kommun för kommun, utan redovisat det med hjälp av frekvenstabeller (de kvantitativa frågorna). De öppna frågorna gick vi igenom manuellt och sammanställde, det var endast en fråga där respondenterna uppgav ett kvalitativt svar. Där sammanställde vi vad respondenterna svarat och jämförde svaren för att sedan kunna finna gemensamma svar och avvikelser mellan respondenterna.

3.5 Reliabilitet och validitet

Reliabiliteten av en studie innebär hur bra mätinstrument forskaren använt sig av enligt Stukát (2005) och kan definieras som mätningens motstånd till slumpens inflytande. Att vi var fem (vi två, en statistiker, en skolkurator och vår handledare) som granskade frågorna innan de lämnades ut till respondenterna är något som stärker reliabiliteten i vår studie. Vi var alltså flera som hade möjlighet att upptäcka brister i utformningen av frågorna och risker till feltolkning av frågorna innan enkäten lämnades ut. Exempel på reliabilitetsbrister i vår studie kan vara att vi inte hade ett slumpmässigt urval, att respondenterna har feltolkat frågorna eller att vi har feltolkat svaren på de öppna frågorna på enkäten. Dagsformen hos respondenterna kan också spela en roll i hur de har besvarat enkäten eller om respondenterna har gissat om de inte har uppfattat frågorna. För att undvika missuppfattningar lade vi stor vikt på hur frågorna skulle formuleras och vid frågor där respondenten eventuellt skulle vilja svara mer utförligt lade vi till ett svarsalternativ med "annat". Som skattning av reliabilitet hade vi två kontrollfrågor, för att se om respondenterna skulle svara likvärdigt på dessa. Eftersom det var binära frågor (endast två möjlig utfall) kunde vi genom att räkna andel av överrensstämmande få ett reliabilitetsmått (Fayers & Machin, 2001).

Korstabell		Sprida rykten		Total
		Ej kränkande	Kränkande	
Ryktesspridning	Ej kränkande	2	0	2
	Kränkande	0	32	32
Total		2	32	34

Andel överrensstämmande är 100%, de respondenter som svarade att ryktes - spridning inte var kränkande, svarade även att sprida rykten inte var kränkande. Något mer som är viktigt för reliabilitet är replikerbarheten, om någon annan kan

upprepa vår studie och få samma resultat, finns det en hög reliabilitet. Om någon annan skulle göra om vår studie kan samma risker förekomma men i övrigt så skulle studien kunna göras på andra skolor och av andra forskare, så reliabiliteten är hög på vår studie.

Validiteten av en studie är hur bra mätinstrumentet mäter det forskaren avser sig att mäta, om vi har fått svar på våra forskningsfrågor (Stukát, 2005). "Även om man har ett jättebra mätinstrument (hög reliabilitet) så är det inte tillräckligt för att validiteten ska vara hög; man kanske mäter fel saker" (Stukát, s. 126). Validitet är svårt att kontrollera, men om vi t.ex. låter experter inom området granska frågorna och se om de anser att de mäter det som önskas, kan man få en indikation på validiteten. När det kommer till validiteten i vår studie så kan det, när man mäter vad människor anser om något, spela in hur pass ärliga våra respondenter var när de besvarade enkäten. Svarade de ärligt på våra frågor, eller gav de oss de svar de trodde vi ville ha (ibid.)?

3.6 Etiska ställningstaganden

Vi utgick ifrån de forskningsetiska kraven som vetenskapsrådet (2004) har när vi förberedde vår enkät och utformade vårt missivbrev (se Bilaga 1). Det vi tog hänsyn till var följande:

- Individskyddskravet, att individer inte får utsättas för psykisk, och/eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkningar.
- Informationskravet, tillsammans med vår enkät följde ett missivbrev (se Bilaga 1) där våra respondenter fick information om hur enkäterna skulle hanteras och studiens syfte. På missivbrevet fanns det även information om hur vi kunde nås och även vår handledares namn och kontaktuppgifter.
- Samtyckeskravet, på missivbrevet stod det att det var frivilligt att ställa upp i undersökningen och att det gick att avbryta sin medverkan och inte lämna in enkäten. Då enkäten endast besvarades av vuxna behövde vi inte något samtycke.
- Konfidentialitetskravet, enkäten var anonym och på missivbrevet hade vi upplyst att ingen individ skulle kunna identifieras utifrån resultaten.
- Nyttjandekravet, i missivbrevet hade vi skrivit in uppgifter i hur respondenten kan hitta och läsa studien när den blev klar.

4. Resultat

I det här avsnittet kommer vi att redovisa vad vår enkätanalys visade. Vi har valt att sortera enkätfrågorna i underrubriker för att lättare få en överblick och kunna knyta an till respektive frågeställning.

4.1 Resultatpresentation

Tabellerna är redovisningar av respondenternas svar på enkätfrågorna. Då det inte var någon signifikant skillnad mellan kommunerna har vi inte redovisat kommun för kommun.

4.1.1 Respondenternas definitioner om kränkande behandling

Tabell 1. Exempel på respondenternas syn på kränkande behandling. N=34

En kränkande behandling		Ja
		Antal
Handling	Hota och smäda	34
	Alla går	33
	Frysa ut	33
	Negativa handlingar	33
	Ryktesspridning	32
	Sprida rykten	32
	Fysiskt våld	32
	Kalla elaka namn	32
	Ljuga	31
	Förstöra eller stjäla saker	30
	Hålla fast	30
	Exkludera	27
	Retas	26
	Sluta vara bästis	15
	Inte få tillhöra	15

Respondenterna kunde välja flera alternativ. Alla respondenterna ansåg att "Hot och smädelse" var en kränkande behandling. Knappt hälften av respondenterna ansåg att "Att inte få tillhöra den rätta gruppen" och "Att sluta vara någons bästis" var en kränkande handling.

Tabell 2. Respondenternas tolkning av en kränkande situation. N=34

Kränkande situation		Antal	Andel i procent
Kränkande behandling	Nej	1	3 %
	Ja	33	97 %
	Vet ej	0	0 %

På fråga om respondenterna ansåg detta var en kränkande behandling "Oliver är stökig och springer runt vid samlingen. Trots upprepade tillsägelser lugnar han inte ner sig. En av de anställda tappar behärskningen och ger honom en örfil." var det 2 respondenter som svarade nej, en skrev "Det är ren misshandel och den anställde bör sparkas". Vi valde att tolka respondentens svar som ett jakande, att respondenten anser att även om det är misshandel så är det också en kränkande handling. Den andra respondenten som svarade nej skrev "En i stunden felaktig händelse. Man får reda ut det på en gång och alla vuxna + föräldrar talar ihop. Försöker förstå läraren, att de gör en överenskommelse." 2 av de respondenterna som svarade ja, lade även till att de ansåg att det var ett lagbrott.

Tabell 3. Respondenternas tolkning av en kränkande situation 2. N=34

Kränkande situation		Antal	Andel i procent
Kränkande behandling	Nej	17	50 %
	Ja	10	29 %
	Vet ej	7	21 %

Frågan var: " Igår tyckte klasskamraterna i år 1 att Viktor fuskade när de spelade King. När han ville vara med idag så sade de andra barnen att han inte fick vara med. Anser du att detta är kränkande behandling?" För de som inte ansåg att det var en kränkande behandling fanns det en följdfråga där respondenterna kunde svara vad de ansåg att handlingen var. Av de 17 respondenterna som ansåg att det inte var en kränkande behandling svarade flera att det var förstälgt men att en vuxen behövde gå in och hjälpa Viktor och berätta om reglerna, att det var en konsekvens av dåligt uppförande, att det var social okunskap/omognad, att de andra eleverna borde ha förklarat reglerna för Viktor, att det var mindre bråk och "som man bäddar får man ligga" som en respondent svarade.

4.1.2 Syn på förekomst av kränkande behandling

Tabell 4. Hur respondenterna har fått kännedom om att en elev blivit utsatt för kränkande behandling. N=34

Fått vetskap om kränkande behandling	Antal	Andel i procent
Förälder	16	47 %
Den utsatte berättade	23	68 %
Annan/andra elever	23	68 %
Upptäckte det själv	32	94 %

Av 34 respondenter, så var det 33 som svarade att de varit med om att en elev blivit utsatt för kränkande behandling. Följdfrågan till den var hur respondenterna hade fått kännedom om det. Då respondenten kan ha varit med om att en elev blivit kränkt flera gånger, kunde respondenten uppge flera alternativ. Över 90 % av respondenterna uppger att de själva har bevittnat när en elev blivit kränkt. Nästan 70 % uppger att eleven själv berättade att den blivit utsatt för en kränkande behandling.

4.1.3 Delaktighet och kompetens kring förebyggande arbete

Tabell 5. Möjlighet att arbeta förebyggande mot kränkande behandling. N=34

Möjlighet att arbeta förebyggande	Antal	Andel i procent
Har möjlighet	14	41 %
Har möjlighet, men vill ha mer tid	15	44 %
Tid saknas	4	12 %
Total	33	97 %
Ej svarat	1	3 %

Ca 41 % av respondenterna ansåg att de hade den möjlighet som krävs för att kunna arbeta förebyggande, medan 44 % ansåg att de hade möjlighet, men skulle önska sig mer tid. Slår man samman de som ansåg att tid saknas, med dem som ansåg att de hade kunskap men behövde mer tid så svarade över hälften av respondenterna att de behövde mer tid, ca 56 %.

Tabell 6. Kunskap för att arbeta förebyggande mot kränkande behandling. N=34

Kunskap för att arbeta förebyggande	Antal	Andel i procent
Har tillräcklig	10	29 %
Önskar mer utbildning	21	62 %
Har inte tillräcklig	3	9 %

Knappt 30 % av respondenterna ansåg att de hade tillräckligt med kunskaper för att kunna arbeta förebyggande mot kränkande behandling.

Tabell 7. Om respondenterna ansåg att all personal arbetade lika aktivt mot att förebygga kränkande behandling. N=34

Respondenter na syn på kollegors förebyggande arbete	Antal	Andel i procent
ja	7	20 %
nej	9	27 %
vet ej	18	53 %

Över hälften av alla respondenterna svarade "Vet ej" om all personal arbetar lika aktivt mot att förebygga kränkande behandling.

På frågan "Vilken metod använder Din skola för att förebygga kränkande behandling?" var det 6 respondenter som antingen lämnade in det blankt eller svarade "jag vet faktiskt inte". Av de övriga 28 respondenterna svarade de flera olika metoder, men SET är det övervägande svaret, 17 respondenter svarade SET. Övriga metoder som respondenterna svarade var Friends, Livsviktigt (som är en del av SET), Kompissamtal, Stödteam, Lions quest, Charlie, Trappan, Rastvärd, Kompismassage och Klassrumsregler. Flera respondenter skrev att de använder olika modeller i olika åldrar.

På frågan "Känner du dig delaktig i skolans arbete mot kränkande behandling" svarade 5 "Vet ej". 27 av respondenterna ansåg att de var delaktiga.

Respondenterna fick besvara om de arbetar på samma sätt idag som för 5 år sedan. Det var 28 respondenter som hade arbetat i minst 5 år. Av dessa 28 var det 10 som svarade att de arbetar på samma sätt som för 5 år sedan. Trots att de svarade att de arbetar på samma sätt idag, skrev de att de hade lättare att se om det är fråga om kränkning eller bara "bråk" idag. Av dem som svarade nej, att de inte arbetade på samma sätt, svarade flera att det är ett hårdare klimat i skolan och att man behöver bearbeta och diskutera ämnet mer idag. Flera respondenter uppgav att de är mer observanta idag än för 5 år sedan. En respondent uppgav att elever är mer "utstuderade" idag så man måste vara mer lyhörd. En respondent uppgav att den har mindre tid nu än för 5 år sedan för att kunna arbeta förebyggande.

På frågan "Om respondenterna ansåg att deras bemötande i skolan påverkar elevernas sätt att vara mot varandra" svarade 33 av 34 respondenter "ja".

5. Resultatanalys

Här kommer vi att analysera vår enkät med referens till litteraturen.

5.1 Hur pedagogerna definierar kränkande behandling

Alla våra respondenter ansåg att när elever hotar och smädar varandra samt då de utför negativa handlingar mot någon är en kränkande behandling. De ansåg även att då alla går ifrån någon, fryser ut någon och kallar någon vid elaka namn samt sprider rykten är kränkande handlingar. Användandet av fysiskt våld, att sprida lögn, att förstöra eller stjäla någons saker samt att hålla fast någon är en kränkande behandling. Det som även ansågs vara en kränkande behandling är att exkludera någon, att retas, att inte få tillhöra rätt grupp samt att sluta vara någons bästis. Enligt JämO m.fl.(2008) är slag, knuffar, verbala hot, svordomar, öknamn, utfrysning, grimaser och att alla går när man kommer en kränkande behandling. Det var 7 av respondenterna ansåg "att bli exkluderad från aktivitet" inte är en kränkande handling, vilket JämO m.fl. anser är en form av utfrysning. På kontrollfrågan "Ryktesspridning" och "Att sprida rykten" överensstämde respondenternas svar.

På frågan om det var en kränkande behandling av Oliver då han är stökig och springer omkring vid samlingen och trots upprepade tillsägelser inte lugnar ner sig, då det slutar med att en av de anställda tappar behärsningen och ger honom en örfil skrev endast 3 respondenter att det var ett lagbrott. Enligt Lpo94 (Skolverket, 2004) blev det år 1958 förbjudet för lärare att aga elever. Det ingår även i lärarens yrkesetik att bemöta eleverna med respekt för deras person och integritet samt skydda varje individ mot skada, kränkning och trakasserier. Även i FN:s barnkonvention (Lärarens handbok, 2006) poängteras det att barnen ska skyddas mot alla former av psykiskt eller fysiskt våld. Exemplet på enkäten är direkt citat från JämO m.fl. (2008) Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan. Enligt den är detta en form av "Annan kränkande behandling".

På frågan om vad klasskamraterna i år ett tyckte om att Viktor fuskat dagen innan och därför inte får vara med idag, så var det 10 av våra respondenter som svarade ja, det var en kränkande behandling, 17 svarade nej, det är det inte. Det var 7 av respondenterna som ansåg sig inte veta vad det var. För dem som inte ansåg att det var en kränkande handling fanns det en följdfråga där respondenterna kunde svara vad de ansåg att handlingen var. Av de 17 respondenterna ansåg flera att det var förståeligt men att en vuxen behövde gå in och hjälpa Viktor och berätta om reglerna, att det var en konsekvens av dåligt uppförande, att det var social okunskap/omognad, att de andra eleverna borde ha förklarat reglerna för Viktor. "som man bäddar får man ligga" svarade en respondent. Det hade varit intressant att ha en följdfråga för vart och ett av svarsalternativen, detta för att mer ingående förstå de olika pedagogernas tankegångar. Stensmo (1998) hävdar att man skall arbeta förebyggande med utveckling av regler och rutiner som är positiva för elevens självkontroll, istället för att eleverna skall vara hänvisade till pedagogens yttre kontroll. Stensmo menar även att ett bra ledarskap skall förebygga uppkomsten av problem snarare än att agera när problemet uppstått. Han anser att alla elever skall ha förmågan att leva sig in i andras belägenheter samt ha en utvecklad vilja att handla för deras bästa. Åhs (1998) menar att det är viktigt att eleverna själva lär sig lösa de konflikter som uppstår i klassen. Han hävdar att ju tidigare eleverna själva lär sig lösa sina egna konflikter, desto större är chanserna att de ser problem och störande beteende som gemensamma problem. Detta stärker i sin tur klassens vi-känsla. Newman och Murray (2005) har i sin artikel tittat på att elever kan uppleva kränkande behandling på olika sätt. De anser att pedagogerna bör vara medvetna om

att det finns en skillnad i elevers attityd kring kränkande behandling, från båda hållen, den som upplever kränkningen och den som gör/säger något kränkande.

5.2 Pedagogers upptäckt av kränkande behandling

23 respondenter svarade att det var eleven själv som berättat att den blivit kränkt. Både Damber (2008), Cassidy (2007), Newman och Murray (2005) anser att vi vuxna inte kan lita på att eleven själv kommer och berättar om den blir utsatt för något. Vi måste hela tiden vara uppmärksamma och lägga märke till alla typer av kränkningar så som knuffar, miner, kommentarer, tonfall och gester. 32 respondenter svarade att de själva hade bevittnat när en elev blev kränkt. Damber gör gällande att det första steget mot att upptäcka mobbning och kränkande behandling är att vi vänder blicken mot oss själva. Med det menar hon att man som pedagog behöver blottlägga sina egna normer och värderingar för sig själv, detta för att upptäcka vilken roll de spelar när vi ser på andra människor. Damber poängterar även vikten av att skolan och pedagogen har ett gott samarbete med hemmen för att kunna upptäcka och förebygga mobbning och trakasserier.

5.3 Pedagogers delaktighet i förebyggande arbete

Kimber (2009a) menar precis som Damber (2008) att man hela tiden skall arbeta aktivt med sådant som förebygger kränkande behandling. Flera respondenter ansåg att beroende på i vilken årskurs de arbetade, så arbetade de olika med klasserna för att förebygga kränkande behandling. Enligt Åhs (1998) skiljer sig elever åt beroende på deras ålder, alla elever som behöver vägledning kan ha sin grund i att ju äldre eleverna blir, desto viktigare blir deras kamrater, samt kamraternas åsikter. Kamratgrupperna har oftast en lägre moralisk hållning, än vad varje individ har för sig. Samhällsbilden har ändrat sig så att de flesta elever idag har mera tid per dygn med vuxna som är i en yrkesmässig roll, än vad de har med sina föräldrar. Effekten av detta blir att man måste avsätta mer tid åt att prata och diskutera frågor om värden och normer anser Åhs. Det var 19 respondenter som ansåg att det skulle behövas mer tid för att arbeta förebyggande mot kränkande behandling. Vidare skriver Åhs att eleverna behöver träna sitt tänkande och förbättra sin medvetenhet, de har behov av att ta del av de vuxnas tankegångar samt sätta sig in i kamraters svåra situationer. Till detta behöver det läggas mer tid till anser respondenterna. Damber (2008) anser att skolans personal har stor makt att antingen förhindra eller förvärra en mobbningssituation. Att de är förebilder för eleverna och att deras beteende kan bidra till att forma elevernas människosyn. Det var 33 av 34 respondenter som ansåg att skolpersonalens bemötande påverkar elevernas sätt att vara mot varandra.

Kimber (2009a) anser att alla pedagoger ständigt måste förnya sig och utvecklas, detta för att möta eleverna på den nivå de befinner sig. För att en klass skall fungera optimalt måste alla de gruppkonstellationer som finns fungera med varandra. Det som avgör i vilken grad eleverna kan samarbeta med varandra är deras sociala och emotionella färdigheter. Av de 28 respondenter som hade arbetet mins 5 år var det många som ansåg att klimatet i skolan hade blivit tuffare. De ansåg även att de hade mer erfarenhet att kunna hantera problem som kan uppstå idag än vad de hade för 5 år sedan.

Enligt Stensmo (2008) så har pedagogen ansvar för att arbeta på ett sådant sätt att eleverna hela tiden stärker sin förmåga att bli medvetna om hur de skall utveckla sitt

etiska ställningstagande. Dessa ställningstaganden skall grunda sig på kunskaper och personliga erfarenheter. Alla elever skall ha en välutvecklad respekt för andra människors egenvärde. Stensmo poängterar vidare vikten av att alla elever tar avstånd från de människor som utsätter andra människor för förtryck eller annan kränkande behandling. Eleverna måste även ha kunskap om hur de skall agera för att hjälpa andra människor.

5.4 Pedagogers syn på kompetens mot kränkande behandling

Av de 34 respondenter som svarade på vår enkät var det 10 som anser sig ha tillräcklig utbildning för att arbeta förebyggande mot kränkande behandling. Det var 21 av respondenterna som önskade sig mer utbildning om förebyggande arbete och 3 av respondenterna anser att de inte har tillräckligt med kunskap. Genom den litteratur vi läst framgår det att, för att ha en möjlighet att på ett kunnigt sätt arbeta mot kränkande behandling, behöver pedagoger ständigt uppdatera sig och följa utvecklingen i ämnet. Som pedagog behöver man hela tiden vara ödmjuk och inse att man inte ser och förstår allt som sker omkring sig. Det var många utav respondenterna som uppgav flera olika metoder som deras skola använder sig utav, för att förebygga kränkande behandling. Rigby (2004) hävdar att det kan vara negativt att en skola använder sig utav flera olika metoder för att förhindra mobbning, alla på skolan bör använda sig utav en tydlig riktlinje.

6. Diskussion

Syftet med vår undersökning var att ta del av pedagogers definitioner kring kränkande behandling, deras syn på kränkande behandling, om de upplever sig delaktiga samt om de anser sig ha tillräcklig med kompetens för att kunna arbeta förebyggande mot kränkande behandling. I den här delen kommer vi att diskutera vad vår studie visade och vilka slutsatser vi kan dra av vårt resultat.

6.1 Metoddiskussion

För vår studie valde vi en kvantitativ ansats med hjälp av en enkätstudie som bestod av fasta svarsalternativ samt kvalitativa frågor d.v.s. öppna frågor. Vi ville nå ut till ett större urval och få in ett stort antal fakta för att sedan kunna finna mönster i vad respondenterna ansåg med avseende på våra forskningsfrågor. På vår kontrollfråga, ryktesspridning/sprida rykten svarade respondenterna lika på båda frågorna vilket höjer reliabiliteten på enkäten. I och med att vi hade olika strategier i hur vi skulle samla in enkäterna fick vi ett stort bortfall när vi valde att ge ett slutdatum. Där fick vi endast in 14 enkäter av 23 utlämnade. Det kan bero på att respondenterna la den åt sidan och sedan glömde bort den eller tappade bort den, eller att de inte ville besvara enkäten. När vi valde att stanna kvar under tiden respondenterna besvarade enkäterna blev alla enkäterna besvarade. Det kan eventuellt bero på att de kände en viss press att besvara den. Något vi även upptäckte efter att vi fått in enkäterna var att vi hade lämnat för lite utrymme på de öppna frågorna, flera respondenter hade fått skriva på sidan för att få plats. På vissa av våra frågor hade det varit intressant att få möjlighet att ställa följdfrågor, t.ex. efter frågan "Vilken metod använder Din skola för att förebygga kränkande behandling". Där var det flera respondenter som skrev SET, vi skulle ha velat få möjlighet att gå in djupare på hur de använder sig utav SET.

Vårt urval var all personal som är i klassrumsmiljön och när vi lämnade ut enkäterna till exempelvis elevassistenter så upplevde vi att flera av dem inte förstod varför de skulle besvara enkäten. Där skulle vi ha varit mer tydliga i syftet av vår undersökning och "tryckt" mer på hur all personal i skolan har ett ansvar för hur eleverna i skolan behandlas.

6.2 Resultatdiskussion

Resultatet av enkätundersökningen visade att skolans personal ansåg att de beteenden som JämO m.fl. (2008) tycker är kränkande behandling också är kränkande behandling. Däremot de beteenden som "att sluta vara någons bästis" och "att inte få tillhöra den rätta gruppen" var det många respondenter som ansåg var en kränkande behandling. Att inte få tillhöra den rätta gruppen kan vara väldigt individuellt. Vilken är den rätta gruppen? Utifrån vems perspektiv? Det var även många respondenter som ansåg att "upphöra vara vänner" var en kränkande handling. Att en vänskap mellan barn upphör kan ha många orsaker, nya intressen, olika mognadshastighet m.m. och behöver inte innebära något negativt riktat till den individen. Självklart har den som blir lämnad av sin bästis rätt att få bli ledsen och arg, men den som lämnar har inte utfört en kränkande handling.

Resultatet att det var så många som uppgav att eleverna själva kom till läraren för att berätta att de blivit utsatta, tror vi inte överensstämmer så bra med verkligheten, för då skulle inte den situationen med kränkningar i skolorna se ut som den gör. När det gäller det som tas upp i media angående hur illa barn blir behandlade av andra barn, framgår det att de som har blivit utsatta har upplevt att ingen vuxen har ingripit för att hjälpa dem. Även vid de tillfällen när de har bett om hjälp.

Respondenterna ansåg att de har för lite tid för att arbeta mot kränkande behandling i den omfattning de skulle önska. Detta var något vi hade hoppats få fram då vi vet av egen erfarenhet att det är ont om tid för den här formen av arbete. I den litteratur vi har läst i samband med vårt arbete, framgår det att samtliga författare starkt poängterar hur viktigt det är att arbeta förebyggande. Utifrån den kunskap vi har fått genom det här arbetet skulle vi vilja ha mera tid för att kunna arbeta förebyggande, då vi ser hur otroligt viktigt det är.

Många respondenter ansåg att de behövde kompetensutveckling i ämnen om förebyggande behandling mot kränkningar. Det är positivt att de själva har den insikten att kunskap föder framgång. Även att de inser att de måste utvecklas och arbeta på annat sätt som följer samhällets utveckling i övrigt. Barnens verklighet är här och nu. De flesta av respondenterna uppfattade att de är delaktiga i skolans arbete mot kränkande behandling. Att de känner så är ett krav för att arbetet mot kränkande behandling skall fungera, att alla vuxna har samma förhållningssätt och mål. Att över hälften av respondenterna svarade att de inte visste om skolans personal arbetar lika aktivt mot att förebygga kränkande behandling kan tolkas som ett misslyckande från skolans ledning. Både skolorna har en likabehandlingsplan där både personal, elever och föräldrar har fått vara delaktiga i utförandet. Det säger en del om hur pedagoger jobbar och risken finns att det fortfarande är "stängda" dörrar och dåligt samarbete mellan pedagoger ute i skolorna. För att det skall kunna bli nolltolerans mot kränkande behandling behöver det finnas ett bra samarbete mellan pedagoger och skolpersonal och tydliga riktlinjer för hur alla vuxna på skolan skall

förhålla sig till kränkande behandling. Vi tror att om eleverna känner att personalen har en stark gemenskap och gemensamma mål så blir det lättare att arbeta förebyggande mot kränkande behandling.

Det var en stor del av respondenterna som inte visste vilken metod som användes på deras skola samt att det på samma skola användes så många metoder. Enligt den litteratur vi läst poängteras speciellt hur viktigt det är att alla vuxna är eniga om på vilket sätt man skall arbeta för att arbeta förebyggande mot kränkande behandling. SET var dock den arbetsmetod som användes mest enligt enkäten. Att skolorna använder sig utav många modeller kan bero på att de blandar flera olika metoder och tar "godbitarna" från varje metod.

Enligt JämO m.fl. (2008) så är vårt exempel om Oliver en "annan kränkande behandling". Enligt Lpo94 (skolverket, 2004) så är allt fysiskt våld och all aga i skolan förbjudet sedan 1958. Detta visar hur svårt det är att tolka olika situationer på ett korrekt sätt. Även Viktors situation, visar tydligt hur respondenternas uppfattningar av händelsen skiljer sig åt. Övervägande antalet ansåg inte att det var kränkande, utan att det är en del av utvecklingen att göra fel, och att det är en del av att utvecklas. Då dessa situationer är tagna ur sitt sammanhang, kan de tolkas på olika sätt, och resultatet är därför kanske inte så tillförlitliga. Däremot visar resultatet hur komplicerat det kan vara att bedöma om en situation är kränkande eller ej. Det gör också att det blir svårt att ha tydliga riktlinjer för vad som är kränkande behandling och att det måste ses utifrån den situation som är.

Som det framkom av vår enkätundersökning var respondenterna i stort sett överens om vilka beteenden som anses vara kränkande behandling. Vi anser att det är av stor vikt att alla vuxna på en skola har samma gränser för vilka beteenden som inte bör användas mellan eleverna. Alla vuxna på skolan måste arbeta mot samma mål. Om de inte gör det blir målen otydliga för eleven. Sådant som lyfts fram och är tydligt, är lättare att diskutera samt reagera mot. Elever känner trygghet i att veta vad som förväntas av dem. Tryggheten gör även att eleverna blir mer observanta på det som händer omkring dem samt ger dem större förutsättningar att tänka sig in i någon annans situation. Vi behöver också vara extra observanta på de elever som kan behöva lite extra stöttning, precis som Newman och Murray (2005) tog upp i sin artikel. Vad som uppfattas som trakasserier av en elev kanske inte läraren anser vara något att bry sig om, men det kan vara väldigt individuellt och inget som vi bör avfärda med "men det där var väl inget".

Det vanligaste sättet enligt vår undersökning där respondenterna får kännedom om att en elev blivit utsatt för en kränkande behandling, är genom att eleven själv berättar eller att respondenterna själva sett det. Det får man anse är ett gott betyg till pedagogerna i deras bemötande av eleverna. Eftersom eleven känner sig utsatt och illa till mods så berättar de inte något så känsligt för någon de inte känner förtroende för. Det är detsamma för oss vuxna, vi berättar inte heller saker som kan vara känsliga för oss för personer som vi inte känner förtroende för. Det är en del i det mänskliga beteendet att vi har en integritet, sedan kan den vara olika stark hos olika individer. Vi håller även med Damber (2008) som anser att vi pedagoger måste börja med att vända blicken mot oss själva. Med det menar hon att vi behöver blottlägga våra egna normer och värderingar för oss själva, detta för att se vilken roll de spelar när vi ser på andra människor. Pedagoger måste ha en medvetenhet om att de dömer och sätter eleverna i olika fack med utgångspunkt från sina egna

erfarenheter, åsikter, sin människosyn, sin syn på etik och moral. Som pedagog bör vi därför vara ödmjuka inför andras åsikter och kunskaper. Även vår egen kunskap förändras över tid, det vi anser vara rätt idag kan vi anse vara fel imorgon.

Av dem som svarade på enkäten var det 21 respondenter som ville ha mera utbildning om förebyggande arbete kring kränkande behandling. 19 respondenterna ansåg att de skulle behöva mer tid för att arbeta förebyggande mot kränkning. Utifrån dessa siffror, samt med den litteratur vi läst som grund, tyder vi resultaten som att de flesta är överens om att det krävs kunskap om förebyggande arbete för att förhindra kränkningar. Det överensstämmer med de insikter vi själva kommit fram till under arbetets gång. Vi anser att dessa insikter är de rimliga eftersom det samma även innebär övriga aktiviteter i samhället. Det är bättre för varje enskild individ att det finns en medveten preventiv metod, än att de skall behöva hamna i ett problem. Det är svårare för en elev att ta sig tillbaka till gruppgemenskapen efter en kränkningssituation, än att arbeta på ett medvetet och kunnigt sätt för att situationen aldrig skall behöva uppstå.

Det var 33 av 34 respondenter som ansåg att skolpersonalens bemötande har inverkan på elevernas sätt att bemöta varandra. Det är ett resultat som vi anser självklart, barn har i alla tider iakttagit vuxnas beteende och gjort likadant. Det vi som vuxna är negativa till överför vi både medvetet och omedvetet på våra barn, och det fenomenet gäller även i skolan. I skolan är det pedagogerna som är förebilder för eleverna. Det är även viktigt att känna till att vi avslöjar vad vi egentligen tycker om saker genom vårt kroppsspråk. Eleverna ser igenom vad vi egentligen tycker även om vi muntligen uttrycker något annat. Det är även viktigt att som vuxen inse hur barn kan uppleva att få en tillsägelse.

Av våra respondenter var det 28 som hade arbetat som pedagoger i minst 5 år. För flera av dem var den allmänna uppfattningen att klimatet på våra skolor generellt blivit mycket hårdare. Detta är något som vi mycket väl förstår, skolan är en spegling av det övriga samhället, och visst har hela samhällsbilden blivit hårdare. Även våra egna erfarenheter från skolan visar att det kan vara ett mycket hårt klimat och jargongen mellan eleverna kan vara så tuff att vi som pedagoger inte riktigt vet hur vi skall bemöta det. Där anser vi att det är viktigt att skolan har en gemensam grundsyn på hur elever och personal får bete sig mot varande. "Det sitter i väggarna" är ett talesätt som vi kommit i kontakt med under vår studietid och som vi tror stämmer väl överens med verkligheten.

När vi lade in resultaten av enkäterna så trodde vi att svaren eventuellt skulle skilja sig mellan kommunerna. När vi sedan hade sammanställt alla enkäterna så visade det sig att det inte fanns någon signifikant skillnad alls mellan kommunerna, det i sig var mycket intressant anser vi. Vi visste att den ena skolan nyligen hade fått en gemensam utbildning på SET och att respondenterna hade arbetet med metoden i någon månad. Vi har även upplevt att skolorna skiljer sig i sin grundsyn på bemötande av elever och attityder på skolorna, något som inte framkom i enkäterna, men kanske hade det framkommit om vi hade gjort intervjuer.

Att som pedagog upptäcka att det pågår kränkande behandling i ens klassrum kan många gånger vara svårt. Damber (2008) hävdar att vi människor har en selektiv uppfattning om vad som händer i vår omvärld. Det grundar sig i våra egna normer och värderingar som har en stor inverkan på hur vi ser på andra människor. "Utifrån

sig själv dömer man andra”, ligger nog närmare sanningen än vad vi vill förstå. Som pedagog måste vi vara medvetna om att förändringar i elevers beteende kan vara en signal om att något kan vara fel. En pedagog måste vara införstådd med att knuffar, minner, kommentarer, tonfall och gester kan vara tecken på kränkande behandling.

6.2.1 Pedagogisk relevans

Att elever känner sig trygga i skolan är av största vikt anser vi, därför menar vi att vår undersökning är av pedagogisk relevans. För att orka med skoldagen och ta till sig ny kunskap så bör vi pedagoger se till att elever inte behöver lägga energi på att hantera situationer där kränkande behandling från klasskamrater kan uppstå. Vi har ett stort ansvar och både skollagen och läroplanen säger att vi skall hjälpa fram varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö, vi skall aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

6.2.2 Nya forskningsfrågor

Vi har i vår studie undersökt hur pedagoger ser på kränkande behandling och det vore mycket intressant att se hur det skiljer sig från vad eleverna anser om ämnet. Att ta ett elevperspektiv och se vilka likheter och olikheter det finns mellan elever och pedagoger i deras syn kring kränkande behandling. Dessutom skulle det vara intressant att följa upp att många respondenter tyckte att klimatet i skolorna hade blivit hårdare. Vad är det som påverkar eleverna? Vilka faktorer påverkar det sociala samspelet mellan individer? Något som också skulle vara intressant att se närmare på är vad pedagoger gör när elever blir utsatta för en kränkande behandling, vilka redskap använder de sig utav när en elev blivit kränkt?

Referenslista

- BEO, Barn- och elevombudet. Hämtad 2010-01-20
<http://www.skolinspektionen.se/sv/BEO/Jag-vill/veta-mer-om-statistik-och-beslut/>
- Cassidy, T. (2007). Bullying and victimisation in school children: the role of social identity, problem-solving style, and family and school context. Published online: 21 August 2008 © Springer Science+Business Media B.V. 2008. 12:63–76 DOI 10.1007/s11218-008-9066-y
- Damber, S. (2003). Din vän- ett handlingsmaterial mot kränkande behandling. Stockholm: Edita Västra Aros AB.
- Damber, S. (2008). Din vän. En startbok i arbetet mot mobbning och trakasserier (4. uppl). Stockholm: Stiftelsen Friends.
- Denscombe, M. (2000). Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. Lund: Studentlitteratur.
- Fayers, P.M. & Machine, D. (2001). Quality of life. Chichester: Wiley.
- JämOs "Testament" Hämtad 2010-03-07
<http://www.jamombud.se/docs/JamOstestamente.pdf>
- JämO, DO, HO, HomO & BEO (2008). Förebygga diskriminering och främja likabehandling i skolan. Hämtad 2009-10-27
<http://www.handikappombudsmannen.se/upload/NYhandledninglikabehandling.pdf>
- Kimber, B. (2009a). Lyckas som lärare-förhållningssätt och ledarskap i klassrummet. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Kimber, B. (2009b). Att främja barns och ungdomars utveckling av social och emotionell kompetens. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Lärarens handbok (2006). Stockholm: Lärarförbundet.
- Newman, R. S. & Murray, B. J. (2005). How Students and Teachers View the Seriousness of Peer Harassment: When Is It Appropriate to Seek Help? Journal of Educational Psychology. Copyright 2005 by the American Psychological Association 2005, Vol. 97, No. 3, 347–365 0022-0663/05/\$12.00 DOI: 10.1037/0022-0663.97.3.347
- Orlenius, K. (2001) Värdegrunden – finns den? Stockholm: Runa Förlag.
- Osbeck, C. Holm, A-S. & Wernersson, I. (2003). Kränkningar i skolan. Förekomst, former och sammanhang. Göteborg:
- Rigby, K. (2004). Addressing Bullying in Schools: Theoretical Perspectives and their Implications. School Psychology International 2004; 25; 287 DOI: 10.1177/0143034304046902.

Sigsgaard, E. (2003). Utskälld. Stockholm: Liber.

Skolverket (2004). Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94.

Skolverket. Likabehandlingsplan. Hämtad 2010-01-18
<http://www.skolverket.se/sb/d/830/a/10330>

Stensmo, C. (2008). Ledarskap i klassrummet. Lund: Studentlitteratur. 2:a upplagan.

Stukát, S. (2005). Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap. Lund: Studentlitteratur.

Thurén, T. (2007). Vetenskapsteori för nybörjare. Malmö: Liber

Thors, C. (2009). Utstött – en bok om mobbning. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Vetenskapsrådet (2004). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Hämtad 2009-11-02, från
http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf

Åhs, O. (1998). bortom bråk och hårt klimat – om att utveckla social förmåga i skola och förskola. Stockholm: Runa Förlag.

Åhs, O. (2007). På spaning efter värdegrunden – i en globaliserad värld. Stockholm: Runa Förlag.

Bilaga 1

Missivbrev

Vi är två studenter, Eva Andersson och Andrea Dahl, som läser lärarprogrammet tidigare år inom naturkunskap och teknik på Mälardalens högskola. Vi går vår sista termin och skall göra vårt examensarbete inom kunskapsområdet pedagogik på avancerad nivå.

Det som vi vill undersöka i vårt examensarbete är hur de som arbetar i klassrummet kan jobba för att förhindra att elever/barn kränker varandra och hur de kan upptäcka det om det händer. Syftet med vårt examensarbete är att lära oss se tecken på att någon elev i klassen inte mår bra. Vi har valt att inrikta oss på klassrumsmiljön för att begränsa vårt område.

Vårt urval utgörs av skolpersonal, de som arbetar i klassrummet så som lärare, förskollärare, fritidspersonal och elevassistenter. Vi kommer att bygga vår studie på en kvantitativ undersökning och kommer att använda oss av en enkät med dels slutna svarsalternativ och dels öppna frågor.

Att delta i undersökningen och besvara enkäten är frivilligt och du som besvarar enkäten gör det helt anonymt och har rätt att när som helst avbryta din medverkan och inte lämna in enkäten. Känsliga uppgifter kommer att hanteras konfidentiellt och ingen individ kommer att kunna identifieras utifrån resultatet. Skolans namn kommer inte att nämnas.

Kontaktupplysning

Eva Andersson

E-post: ean06004@student.mdh.se

Telefon: [REDACTED]

Andrea Dahl

E-post: adl06001@student.mdh.se

Telefon: [REDACTED]

Handledare Margareta Sandström

E-post: margareta.sandstrom@mdh.se

Telefon: 021-107038

När examensarbetet är klart och har blivit godkänt, januari-februari 2010, så kan ni gå in och läsa den på Mälardalens Högskolas hemsida under DIVA:

<http://mdh.diva-portal.org/smash/search.jsf>

Bilaga 2

1. Vilken roll har du i klassrummet? (Ringa in)

Lärare   Fritidspedagog   Elevassistent   Förskollärare   Annat _____

2. Ringa in de alternativ du anser vara kränkande behandling (fler alternativ kan väljas)

- Negativa handlingar i form av gester och grimaser
- Att demonstrativt vända ryggen mot en person i syfte att sära, irritera eller frysa ut denna
- Slag, knuffar, sparkar
- Bli fasthållen eller nypt
- Hot och smädelser
- Ryktesspridning
- Retande
- Att sluta vara någons bästis
- Att bli kallad elaka namn
- Att bli exkluderad från aktivitet
- Att få saker förstörda eller stulna
- Alla går när man kommer
- Att ljuga om någon
- Att sprida rykten
- Att inte få tillhöra den "rätta" gruppen
- Annat alternativ

---

3 a. Har du någon gång varit med om att en elev i din klass varit utsatt för kränkande behandling?

JA

NEJ

VET EJ

3 b. Om svar Ja: Hur upptäcktes det? (du kan välja flera alternativ)

- En förälder berättade det
- Den utsatte eleven berättade själv
- Annan/andra elever i klassen berättade det
- Du såg det själv
- Annat alternativ

---

4. Har du möjlighet att arbeta förebyggande mot kränkande behandling (Ringa in ett alternativ)

- Jag upplever att jag har den möjlighet som behövs för att kunna arbeta förebyggande
- Jag tycker att jag har möjlighet, men det skulle behövas mer tid
- Jag upplever att tid saknas på att lägga på förebyggande arbete

5. Har du de kunskaper som behövs för att arbeta förebyggande mot kränkande behandling (Ringa in ett alternativ)

- Jag anser att jag har de kunskaper som behövs
- Jag anser att jag har kunskap, men skulle önska ytterligare utbildning
- Jag anser att jag inte har tillräckligt med kunskap

6. Vilken metod använder Din skola för att förebygga kränkande behandling? _____
 _____

7. Känner du dig delaktig i skolans arbete mot kränkande behandling?

JA   NEJ   VET EJ

8 a. Arbetar all personal lika aktivt med att förebygga kränkande behandling?

JA   NEJ   VET EJ

8 b. Om svar NEJ: Finns det en särskild sammansatt grupp som arbetar mer aktivt mot kränkande behandling?

JA   NEJ   VET EJ

8 c. Om svar JA: Ringa in de som är med i gruppen.

rektor specialpedagog/speciallärare kurator skolsköterska vaktmästare skolpsykolog lärare elever föräldrar elevassistent Annat _____

9 a. Anser du att detta är kränkande behandling?

Oliver är stökig och springer runt vid samlingen. Trots upprepade tillsägelser lugnar han inte ner sig. En av de anställda tappar behärskningen och ger honom en örfil.

JA   NEJ   VET EJ

9 b. Om svar nej, vad anser du handlingen

är _____

10. Personalens bemötande i skolan, påverkar det elevernas sätt att vara mot varandra anser du?

JA   NEJ   VET EJ

11 a. Igår tyckte klasskamraterna i år 1 att Viktor fuskade när de spelade King. När han ville vara med idag så sade de andra barnen att han inte fick vara med. Anser du att detta är kränkande behandling?

JA   NEJ   VET EJ

11 b. Om svar nej, vad anser du handlingen

är _____

12. Har du arbetat 5 år eller längre med elever?   JA   NEJ

13. Arbetar du på samma sätt idag mot kränkande behandling som du gjorde för 5 år sedan? _____

_____

_____